

platform voor debat

HET PORTAAL

www.het-portaal.net

Het Portaal is het platform voor politiek, economisch en maatschappelijk debat. Voor meer informatie zie www.het-portaal.net

Een stringent visserijbeleid. Hoe redden we de vis en de sector?

Recente discussies over de Nederlandse visserijquota hebben het debat over het te voeren visserijbeleid een nieuwe impuls gegeven. Wie is verantwoordelijk voor de Noordzee en hoe vinden we een evenwicht tussen economische, ecologische en sociale belangen? Welke rol speelt viskweek in dit vraagstuk en wat vindt de consument van hetgeen hij in het schap vindt? Stichting Het Portaal organiseerde, met medewerking van Stichting De Noordzee op 30 januari 2004 in Rotterdam een dag over deze thema's. De titel van het programma luidt "*Een stringent visserijbeleid. Hoe redden we de vis en de sector?*". 's Middags waren er werkgroepen en een expertdebat in Hotel New York. De avond in het Oceanium van Diergaarde Blijdorp stond in het teken van de consument. Het programma werd tijdens de middag door zo'n 90 en tijdens de avond door 80 mensen bijgewoond.

"Willen we de vis en de sector eigenlijk wel redden?, zo vraagt **Martin Scholten**, directeur Nederlands Instituut voor Visserijonderzoek (RIVO) en middagvoorzitter, zich in lijn met het debatthema af. "Zijn we bereid daar gezamenlijk onze schouders onder te zetten en wat verwachten partijen van elkaar?". Maar ook: "Wat zijn we bereid zelf te bieden?". Met die vraag zet Scholten de middag op scherp. Hij schetst een beeld van vis, visteelt en visserij met volop toekomstmogelijkheden. De vraag naar vis groeit wereldwijd. "Het is een prachtig product", zo stelt hij, maar de productie van vis ondervindt echter steeds meer beperkingen. "De sector komt hierdoor in de knoop, raakt gefrustreerd en ziet zich geconfronteerd met vooroordelen". Tussen sector en maatschappelijke organisaties is een patstelling ontstaan. De vis is uiteindelijk de dupe en perspectieven blijven onbenut. "Laat beelden over elkaar los en geef aan wat je zelf te bieden hebt en wat je van anderen verwacht".

Martin Scholten leidt de middag in.

Jan Willem van der Schans, wetenschappelijk onderzoeker bij het LEI, pleit tijdens zijn keynote speech dan ook voor het stimuleren van gedeelde verantwoordelijkheid. In internationale context heeft Nederland reeds naam gemaakt door het zogenaamde 'Biesheuvelbeleid'. Door gebruik te maken van flexibiliteit binnen de publieke regelgeving is op onderdelen inhoud gegeven aan co-management, waarbij met name de overheid en de visserijsector zelf betrokken zijn geweest. Het ging hier met name over 'handhaving' en minder over (duurzame) toekomstgerichte beleidsbepaling. Het verdient aanbeveling, zo stelt van der Schans, deze 'stakeholder'-groep uit te breiden en te streven naar een ecosysteembenadering van de visserijproblematiek. In deze benadering verschuift de aandacht van het behoud van individuele soorten naar behoud van ecosysteem structuren, ligt de nadruk op kwaliteit in plaats van op kwantiteit en wordt niet langer gewerkt met quota. Het beleid richt zich daarentegen op gebiedsbescherming. Een gedegen kennis van het complexe mariene ecosysteem is daarbij essentieel en vereist niet alleen 'empowerment' van de visser, maar ook de ontsluiting en aanwending van kennis

van maatschappelijke organisaties en kennis- en onderwijsinstellingen.

Zo'n benadering wordt echter bemoeilijkt door uniforme regeldruk vanuit de EU. Een co-managementsysteem functioneert daardoor lastig. Als voorbeeld noemt Van der Schans de inflexibele, en daardoor in vele ogen niet-efficiënte Europese zeedagenregeling. Effectieve (bij)sturing van deze regeldruk is daarentegen mogelijk wanneer in gezamenlijkheid, dus door sector, overheid én maatschappelijke organisaties, standpunten worden ingenomen die aansluiten bij de binnen de EU geldende principes van bijvoorbeeld subsidiariteit en proportionaliteit.

Als leidraad voor een ecosysteembenadering zou een aantal in Canada ontwikkelde duurzaamheidsindicatoren kunnen gelden. Deze zijn van ecologische, socio-economische en institutionele aard. In de afgelopen jaar heeft het LEI voor het Productschap Glastuinbouw reeds een set indicatoren ontwikkeld en ook Nutreco verzamelt gegevens om 'duurzaamheid' te meten en bespreekbaar te maken. Duurzaamheidscriteria zijn volgens Van der Schans een goed instrument om de transitie van een technisch-instrumentele benadering naar een maatschappelijk-politieke benadering te faciliteren en hiermee een ecosysteembenadering van de visserijproblematiek vorm te geven.

De workshop 'de ideale Noordzee' wordt geleid door Frits Looimeijer, hoofd collecties van het Maritiem Museum Rotterdam. In zijn inleiding benadrukt hij de aanwezigheid van stereotypen. Zo is Nederland geen visserijland, zoals door veel mensen wordt gedacht. De Nederlandse visconsumptie is relatief beperkt en het jaarlijks aantal "kilo's levend gewicht" dat wordt gevangen, is sinds decennia niet alleen vrij constant maar ook relatief gering in vergelijking met de aanvoer van de meeste andere Noordzeelanden. Voorts concentreert de discussie over visstandbeheer in de Noordzee zich vrijwel uitsluitend op de productiekant van de industrie. Zowel de politiek als de sector zelf doen hierin mee.

Vissers bovendien, kennen volgens Looimeijer een klassieke reflex: wanneer vangsten en opbrengsten tegenvallen wordt niet gekeken naar andere markten of andere producten maar wordt getracht

alsnog de productie op te voeren. Dat wil zeggen: een grotere boot, grotere netten, meer zeil, meer riemen; in onze tijd, meer pk's. Looimeijer neemt het de visserijsector kwalijk dat de visie ('scope') nooit is aangepast aan de enorme schaalvergroting ('scale') van de sector. Het is ook pas van de laatste jaren dat de industrie oog krijgt voor de vraagzijde: bijvoorbeeld productontwikkeling en distributieverbetering. Overheidsbeleid blijft zich echter concentreren op vangstbeperking.

Een subgroep behandelt een stelling in workshop 'De ideale Noordzee'.

Vanwege het grote aantal aanmeldingen voor deze workshop wordt per subgroep gediscussieerd over een stelling. Stelling 1 luidt: "*Gebrek aan inzicht in visstand en selectieve vangstmethoden, leiden tot ontwrichting van het Noordzee ecosysteem*". Deze stelling wordt door de deelnemers aan de subgroep bevestigd, alhoewel er naast visserij ook andere ecosysteem ontwrichtende activiteiten op de Noordzee plaats vinden. Wel twijfelt men of meer kennis ook leidt tot andere opvattingen. Grotere kennis leidt wel tot een betere benutting van beheerinstrumenten. De groep pleit ervoor alle gevangen vis aan land te brengen. Hierdoor wordt het inzicht in de staat van de Noordzee vergroot. Het quotasysteem zou vervangen moeten worden door regionale advies commissies.

Op basis van stelling 2, "*Verbreding van vakopleiding met focus op vernieuwend ondernemerschap is de redding van het visserijbedrijf*", ziet de subgroep toegevoegde waarde in het vergroten van het inzicht bij de

verschillende spelers in ecosystemen, de markt, technische ontwikkelingen en de totstandkoming van besluitvormingsprocessen. Vooral laatste is van belang om het gevoel van machteloosheid met name bij vissers weg te nemen. De reacties met betrekking tot stelling 3, "*De overheid dient de focus van subsidiebeleid, wet- en regelgeving te verplaatsen van de inputzijde (vangstbeperking) naar de outputkant (markt/consumptie)*", concentreren zich op de inefficiënte keten, maar ook op de marketing van het 'product' vis. Een product, zo stelt men, "dat je moet beleven".

De workshop '*Perspectieven voor een duurzame visweek*' wordt geleid door **Frank van Ooijen**, director Corporate Communications van Nutreco Holding. Viskweek kan, zo stelt hij, een belangrijke aanvulling vormen op duurzame vangst en daarmee een rol vervullen in de mondiale voedselvoorziening. Het vult daarmee "het gat" dat ontstaat door een toenemende vraag naar vis in algemene zin en het aanbod van gevangen vis.

Het recent opgerichte 'Innovatieplatform Aquacultuur' vormt de basis voor samenwerking tussen betrokken partijen, om binnen duurzaamheidsmarges het onderzoek naar visweek te stimuleren. Zo wordt geopperd het energie- en warmteoverschot van het Havenbedrijf Rotterdam voor visweek te gebruiken. Momenteel besteedt de EU zo'n 47 miljard euro aan het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid, terwijl slechts zo'n 4 miljard aan ondersteuning van de aquacultuur wordt gepend. Een scheve verhouding vindt Van Ooijen.

Hij is zich er van bewust dat er ook weerstand tegen visweek bestaat. Zo wijst hij op de risico's van kruising tussen wilde en gekweekte zalm door ontsnapping van gekweekte dieren. Ook is onderzoek nodig naar wijzen om het aandeel plantaardig voer aan kweekvissen te vergroten. Soja biedt hierin een (deel-) oplossing. Kweekvis wordt nu veelal met visproducten (zoals visolie en vismeel) gevoed. Naast intensieve veehouderij dreigt er nu ook intensieve visweek te ontstaan. "We moeten hieruit lessen leren", stelt Van Ooijen. Een conclusie die ook terugkomt in het gepresenteerde 'editorial' van *The Economist* van

9 augustus 2003. In het artikel "Blue Revolution. The promise of fish farming", wordt nadrukkelijk gewezen op de milieueisen en diervriendelijkheid. Maar grootschalige aquacultuur vindt pas een kleine 30 jaar plaats en staat in zekere zin nog in de kinderschoenen. Innovatieve ontwikkelingsmogelijkheden te over, zo wordt gesteld.

Ook in deze workshop wordt de beperkte voorlichting over (kweek-)vis benadrukt. Ofschoon de consument slecht over vis is geïnformeerd, zou 'branding', bijvoorbeeld de introductie van "een Ben & Gerrie scharrelvis" het beestje uit de anonimiteit halen. De EU verplicht consumenten in te lichten over de herkomst van het aangeboden product, maar een aantal workshopleden uit hun scepsis hieromtrent. "Je moet de consument niet lastig vallen met dit onderscheid, maar vis als zodanig moet een beter imago krijgen", zo wordt gesteld. Een mening die niet door iedereen wordt gedeeld. Is dat imago dan zo slecht?

De workshop '*Consumentenexpertise, waar liggen keuzen en hoe worden deze gemaakt?*', wordt geleid door **Ed de Heer**, partner bij Schuttelaar & Partners. Tijdens de workshop wordt gebruik gemaakt van de video van het 'Consumentenplatform', die in opdracht van het Ministerie van LNV in maart 2003 is gemaakt onder de noemer "Vis, als het maar verantwoord is!". Consumenten spreken in deze video over verschillen en overeenkomsten tussen wild gevangen vis en kweekvis, en de onbekendheid daarmee bij consumenten. De workshopleden, vertegenwoordigen de verschillende 'stakeholder'-groepen en komen tot vier conclusies. Ten eerste blijkt uit de video dat het beeld van "de consument" vaak niet strookt met de werkelijkheid. Ofschoon vragen worden gesteld bij de daadwerkelijke interesse bij consumenten in het product en het nut van etikettering, pleit de workshop voor betere voorlichting. Dit vormt een opdracht voor alle betrokken partijen, dus voor producenten, maatschappelijke organisaties en de overheid. Ten tweede wordt in de workshop geconcludeerd dat de sector zich meer open zou moeten stellen. Het soms gesloten karakter kan leiden tot achterdocht, maar ook verkeerde beeldvorming. Zoals in andere sectoren, zal ook de visserijsector moeten vechten voor "a license to produce", zo wordt

gesteld. Als derde conclusie geldt de toenemende nadruk op duurzaamheidscriteria, zoals ecologie en dierenwelzijn. Juist hier wordt samenspraak tussen de diverse maatschappelijke 'stakeholders' als belangrijke voorwaarde gezien teneinde de sector in haar verduurzaming te ondersteunen en te stimuleren. De vierde conclusie betreft het 'vermarkten' van het product vis. Algemeen wordt vis gezien als gezond, lekker en makkelijk klaar te maken. "Moeten deze sterke kanten niet extra worden benadrukt?", zo vraagt men zich af. De workshop adviseert vis vooral als exclusief product te presenteren niet als "medicijn".

In het op de workshops volgende expertdebat schuiven **Herman Vermeer**, lid Europees Parlement voor de VVD, **Ger de Peuter**, plv. directeur Visserij van LNV, **Pim Visser**, directeur Visafslag Den Helder/Texel en Den Oever, **Michel Langendijk**, adjunct directeur Stichting De Noordzee, **Luc van Hoof**, hoofd visserijonderzoek van het Landbouw Economisch Instituut en **Gerard van Balsfoort**, directeur van het Productschap Vis aan. Na een korte terugkoppeling van de workshopsvoorzitters is het woord aan het panel.

Volgens Pim Visser liggen er voor de visafslag uitgesproken kansen. Door een koppeling te leggen tussen de consument en de aanvoerder kan gewerkt worden aan ketenintegratie, productverbetering en 'traceability'. De consument staat hierbij centraal. Wat wil deze? De ervaringen hiermee in de groenten-, fruit- en bloemensector, zo stelt hij, kunnen ons inmiddels veel leren. "We hoeven het wiel niet opnieuw uit te vinden en zijn dan in staat een topproduct te leveren". Luc van Hoof wijst in deze op de mens als burger én als consument. Deze zenden verschillende signalen uit: het moet duurzaam, maar toch ook vooral goedkoop. Daarbij spelen emoties een rol wanneer het gaat om duurzaamheid. Wanneer de consument weet dat hij kweekvis eet dan wordt de wilde vis lekkerder gevonden. Weet hij dit niet, dan blijkt de gekweekte vis smakelijker. Ed de Heer pleit desalniettemin voor een goed geïnformeerde consument en ziet in de door Visser geschetste kansen wel degelijk perspectief. "Transparantie en openheid van de sector kunnen beter. Pim zegt "wij hebben informatie en die kunnen we

eventueel vertalen", dus volgens mij zitten we veel dichter bij elkaar dan gesuggereerd wordt".

Gerard van Balsfoort benadrukt ook de kennis van vissers te benutten. Wetenschappelijk onderzoek kan hierdoor worden verbeterd. Nu staan wetenschappelijk onderzoek en daaruit afgeleid beleid vaak op zich zelf. Frank van Ooijen betreurt de 'one-issue'-benadering van veel organisaties. De problematiek is complex en de huidige patstelling kan alleen in teamverband, dus met de diverse partijen worden opgelost. Het vergroten van openheid en transparantie, maar ook wederzijds vertrouwen is daarbij een noodzakelijke voorwaarde. Ger de Peuter is van mening dat in gezamenlijkheid gewerkt moet worden aan een middellange termijn visie. Natuurlijk moet het vraagstuk in internationaal (EU) perspectief worden gezien.

Om het inzicht in de huidige visstanden te vergroten moet alle vis aan land worden gebracht, zo stelt Michel Langendijk. Daarbij kan de niet voor mensen consumeerbare bijvangst voor andere doeleinden worden verwerkt. Dit wordt alleen nageleefd wanneer er een eind komt aan het quota-systeem. Een creatieve oplossing hiervoor zou één van de duurzaamheidsindicatoren kunnen zijn. Herman Vermeer valt hem hierin bij. Hij ziet veel in een 'discardverbod' (een verbod op het overboord zetten van bijvangst), gecombineerd met een inspanningsbeperking en waarnemers aan boord. Langendijk brengt het idee ter tafel meer te gaan denken in termen van seizoensvangst. Inmiddels heeft Albert Heijn besloten van begin januari tot begin april geen verse tong en schol meer te verkopen.

Evenals tijdens de workshop 'de ideale Noordzee', wordt ook tijdens het debat gewezen op de 'verschillende waarheden' die naast elkaar bestaan. Waarheden die de dialoog praktisch onmogelijk maken. Uit de zaal komt de aanbeveling "iets behapbaars" te nemen, als basis voor een eerste gezamenlijke aanpak, waarbij ook andere groeperingen betrokken moeten worden. Natuurlijk wordt hier gewezen op het geringe aantal vissers in de zaal. Naast het delen van 'visies', roept Martin Scholten op ook te durven

werken aan 'intervisie' tussen de diverse partijen.

Het avondprogramma in Diergaarde Blijdorp staat in het teken van de consumerende burger. "Wat is er nu eigenlijk met de Noordzee en de visserij aan de hand?", vraagt **Rien Bongers**, directeur van Het Portaal. "Je leest krantenkoppen over uitstervende vissoorten, over vissers die het hoofd niet boven water kunnen houden, over een spel dat 'Europa' heet en dat ergens achter de horizon wordt gespeeld." Wordt de burger enerzijds geconfronteerd met alarmerende berichten, anderzijds stunt de supermarkt met kabeljauw en kibbeling. Hoe kan een burger in de supermarkt, naast prijs een afweging maken of het product hem aanstaat?

Het 'Oceanium' van Blijdorp is door Het Portaal gekozen als meest aansprekende locatie voor de avond. **Michael Laterveer**, mariene bioloog van Blijdorp vertelt daarom kort over de vier doelstellingen van de diergaarde. Dat zijn toegepast wetenschappelijke onderzoek, natuurbehoud, recreatie en educatie. De film 'Northsea in Balance', toegelicht door **Wanda Zevenboom** van Rijkswaterstaat, visualiseert vervolgens in een kleine 15 minuten de problematiek van de Noordzee en bepleit de ecosysteem benadering. De film schetst een grootse en weidse ruimte vol bedrijvigheid, waaronder scheepvaart, kabels, oliewinning en windmolens en natuurlijk visserij. **Ger de Peuter** licht deze benadering vanuit het Ministerie van LNV toe. "In 2002 is in Europees verband gekozen voor de ecosysteem benadering, waarbij veel meer dan in het verleden rekening wordt gehouden met de effecten van de visserij in relatie tot andere onderdelen, aspecten en organismen in de Noordzee." Deze benadering is ingegeven door zowel economische als ecologische belangen. Door problemen meer in de kern aan te pakken, zoals bijvoorbeeld rond ongewenst bijvangst, valt veel beter te sturen dan bijvoorbeeld door quota. "Het blijft een afweging tussen de drie p's: People, Planet en Profit." Uit het publiek komt de vraag of het uitkopen van vissers geen soelaas biedt. Voor de realisatie van de Ecologische Hoofd Structuur (EHS) op land, staat voor het uitkopen van boeren zo'n € 700 miljoen in de boeken. Voor het uitkopen van bijvoorbeeld een derde van de kottersector zou zo'n € 100 miljoen euro nodig

zijn. Voor een aantal aanwezigen lijkt dit een optie, maar het zijn politieke keuzes.

Consumentenjournalist **Wouter Klootwijk** illustreert op hilarische wijze de non-informatie en misleidende teksten op verpakkingen en stelt als burger/consument serieus genomen te willen worden. Samen met Stichting De Noordzee werkt hij aan een boek, met als voorlopige titel 'De Goede Vissengids'. Hierin staan recepten, maar vooral ook informatie over verspreidingsgebied, stand, vangstwijze en een al dan niet positief koopadvies over allerlei vissoorten. "Haring of makreel zijn prima, maar de zwarte tijgergarnaal is taboe", zo ligt Klootwijk alvast een tipje van de sluier op.

Als experts zijn **Luc Ouwehand**, directeur van Ouwehand's Rederij en Visverwerking B.V. en **Kees Lankester**, directeur van Scomber en werkzaam bij de Marine Stewardship Council (MSC) gevraagd actief in het debat te participeren. Ouwehand vraagt zich af hoeveel informatie consumenten nu daadwerkelijk over de door hem verkochte producten wil ontvangen. Binnenkort komt de MSC met certificering voor de haringvisserij op de Noordzee door de diepvrieshektrawlers van de Pelagic Freezertrawler Association. "Duurzaam", betekent voorsnog echter niet dat dierenwelzijn als toets wordt meegenomen, maar dient te worden opgevat als "goed beheer". Vis blijft voorsnog een lastig te differentiëren product, maar het MSC-certificaat helpt daarbij. Uit de discussie hieromtrent komt naar voren dat het certificaat op twee manieren valt uit te leggen. Enerzijds valt hieraan te verbinden dat het gaat om een 'premium'-product, dus een product dat zich in positieve zin onderscheidt van andere niet-gecertificeerde producten. Hiermee een waardeoordeel uitsprekend over laatste categorie. Anderzijds valt het op te vatten als 'goedgekeurd' in termen van "hierbij weet u in ieder geval zeker dat bij de vangst van het product bewust is rekening gehouden met een aantal duurzaamheidscriteria", en zegt het weinig over andere producten. Lankester noemt echter als beweegredenen voor aanbieders expliciet "imago verbetering en om producten af te zetten" en later tijdens het debat "duurzaamheid en ecologisch beheer". In ieder geval, zo stelt hij, vormt het certificaat een eerste

positieve stap in de richting naar een duurzame visserij. Ouwehand geeft aan niet onwelwillend ten opzichte van een certificaat te staan, maar stelt dat de wet- en regelgeving in Noorwegen, een land waar Ouwehand veel inkoopt, inmiddels ook in een aantal duurzaamheidscriteria voorziet.

Maar wie draagt de kosten voor het certificaat? Valt hier subsidie voor te krijgen of betaald de consument? Volgens Ouwehand hoeft een extra check niet meer te kosten en is dit niet te vergelijken met bijvoorbeeld de prijsverhoging die plaats vindt bij biologisch vlees.

“Maar wat stimuleert bedrijven?”, zo vraagt een burger: “Het klinkt alsof dit certificaat een generiek iets is voor de vissoort haring. Gaat het nu ook om het ene bedrijf wel en het andere bedrijf niet. Ik denk juist dat in dat laatste de stimulans ontstaat vanuit de markt, in onderscheid in prijzen en dus ook de stimulans voor ondernemingen om hier op een verantwoorde wijze mee om te gaan. Maar als we het op een manier aanpakken, van haring is goed, maar kabeljauw nog niet, dan vraag ik me af of we bezig zijn met het vergroten van de concurrentiekracht op de markt en of dit dan effect heeft.” Vooralsnog, vertelt Lankester, gaat het om haring en richt het label zich op populaties.

Het wachten is op ‘De Goede Vissengids’, zo wordt de dag besloten. Daar hopen burgers meer te vinden over vis en goed beheer.

Conclusies en aanbevelingen:

- Ontsluiting van kennis en beschikbaarstelling van informatie draagt bij aan het welslagen van een ecosysteembenadering; dit vereist de gemeenschappelijke inzet van alle betrokken partijen;
- Ontwikkel een lange termijn perspectief (minimaal 5 jaar), liefst in internationale context’;
- Gebrekkige communicatie, in termen van (burger/consumenten)voorlichting, consultatie, maar ook marketing vormen grote knelpunten voor de verduurzaming en maatschappelijke acceptatie van de sector;

- Het opstellen en implementeren van duurzaamheidsindicatoren draagt bij aan meetbaarheid, afrekenbaarheid en uiteindelijk imagoverbetering van de visserijsector;
- De visafslag kan een rol vervullen bij de ketenintegratie, productverbetering en ‘traceability’. De consument staat hierbij centraal;
- Informeer consumenten over het verschil in gekweekte en wild gevangen vis;
- Organiseer discussiebijeenkomsten (zoals debat, dialoog, rondetafel sessies) over diverse deelonderwerpen en durf intervisie aan;
- Organiseer een debatprogramma om de Nederlandse visserijproblematiek ook in internationale context te bespreken;
- Organiseer geen debat op een doordeweekse dag, maar op zaterdag, zodat meer vissers de bijeenkomst kunnen bijwonen;

Dit programma werd mede mogelijk gemaakt door het **Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit**, **Nutreco** en het **Wereld Natuur Fonds**.